

Sisekaitseakadeemia
Justiitskolledž

Taavi Unuks
KS042

KINNIPEETA VATE VORMIRIETUS
Lõputöö

Juhendaja: Peeter Teinfeldt

Tallinn 2007

ANNOTATSIOON

Käesolev lõputöö „Kinnipeetavate vormiriietus” on kirjutatud eesti keeles. Töö maht koos lisadega on 50 lehekülge.

Töö uurimisobjektiks oli kinnipeetavate vormiriietus. Töö eesmärgiks oli välja selgitada kinnipeetavate vormiriietuse vajalikkus ja sobivus, tuginedes vanglaametnike arvamustele ning uurida, kas praegu Tartu Vanglas kasutusel olev kinnipeetavate vormiriietus on praktiline ja vastupidav erinevates olukordades (ka töötamisel). Uuriti ka, kas vormiriietus võib tekitada kinnipeetavatel allergiat. Uurimusest selgusid vormiriietuse negatiivsed küljed, samuti kinnipeetavate ootused vormiriietuse suhtes.

Uuring viidi läbi ankeetküsitlusena. Küsitlus on üks andmekogumise põhimeetoditest. Küsimustik koostati töö autori poolt, täiendusi tegi lõputöö juhendaja hr Peeter Teinfeldt. Küsitlus viidi läbi 2007.aasta märtsikuus Tartu Vanglas. Küsitleti kinnipeetavaid ja Tartu Vangla vangistusosakonna ametnikke. Valimi moodustas 60 kinnipeetavat ja 37 vanglaametnikku. Nii kinnipeetavate kui ka vanglaametnike valimi moodustamise aluseks oli juhuslikkuse printsiip. Juhuslikkuse printsiip oli vajalik, et tagada võimalikult mitmekesine ja kogu uuritavat kontingenti peegeldav valim. Küsimustikule vastasid kõik küsitletavad isiklikult.

Vormiriietust pidasid vajalikuks kõik 37 küsitatud vanglaametnikku ning 35% kinnipeetavatest. 89,2% ametnikest arvas, et praegu Tartu Vanglas kasutatav vorm on sobiv, 81,7% kinnipeetavate arvates ei ole sobiv. Allergiat on esinenud 68,3% süüdimõistetutest, peamiselt pruuni vormi kandjatel. Kinnipeetavate vormiriietus peaks olema valmistatud kergest ja pehmest õhku läbi laskvast materjalist (puuvill). Eelistati sinist värvi.

Kinnipeetavate vormiriietust ei ole varem uuritud. Uuringu tulemused peaksid olema olulised Justiitsministeeriumi jaoks, neid saaks rakendada Viru Vanglas, kui seal hakatakse kinnipeetavatele vormi tellima ning ka Tartu Vanglas, kui seal otsustatakse näiteks vormi elemente muuta.

Märksõnad: vangla, kinnipeetav, vormiriietus, vanglaametnik, allergia

SISUKORD

ANNOTATSIOON	2
SISSEJUHATUS	4
1. KINNIPEETAVATE VORMIRIETUSE AJALUGU	6
2. TARTU VANGLA KINNIPEETAVATE VORMIRIETUS.....	9
3. KINNIPEETAVATE RIETUS SAKSA JA SOOME VANGLATES, VÕRDLUS TARTU VANGLAGA	12
3.1. Kinnipeetavate riietus Saksa vanglates	12
3.2. Kinnipeetavate riietus Soome vanglates	16
4. UURIMUSE VALIM JA MEETODID.....	18
5. VANGLAAMETNIKE SEAS LÄBIVIIDUD KÜSITLUS	20
6. KINNIPEETAVATE SEAS LÄBIVIIDUD KÜSITLUS	25
KOKKUVÕTE	35
SUMMARY	38
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	39
LISA 1.....	39
LISA 2.....	41
LISA 3.....	42
LISA 4.....	43
LISA 5.....	45
LISA 6.....	48

SISSEJUHATUS

Minu esimene kokkupuude kinnipeetavate vormiriietusega oli lastekoomiks, kus kinnipeetav kandis valge-mustatriibulist vormi ja selle juurde kuulus samasugune müts ning jala küljes oli veel suur metallkuul. Hiljem nägin telerist USA filme, kus kinnipeetavad kandsid oranži värvi vormi. Niimoodi kujunes minu ettekujutus kinnipeetavate vormiriietusest, mis tõesti põhines ainult raamatutes nähtul ja telerist vaadatul. See kujutelm muutus, kui asusin õppima Sisekaitseakadeemiasse ning tutvusin lähemalt Eesti vanglasüsteemiga.

Eestis on hetkel kuus vanglat ning vormiriietust kannavad ainult Tartu Vangla süüdimõistetud. Kuni käesoleva ajani ei ole võimalik olnud kõikides vanglates tagada vangla riietuse kandmist. Vanglad lähevad sellele üle järk- järgult ning loodetakse, et aastal 2008 kannavad kõik kinnipeetavad vangla riietust. Harku, Tallinna, Murru, Ämari ja Viljandi Vanglates on isikliku riietuse kandmine esialgu veel lubatud. 01.07.2007 jõustub seadusemuudatus, mis sätestab, et Murru Vanglas kannavad vangla riietust vangla poolt lukustatavate kambritega osakonda paigutatud kinnipeetavad ning Tallinna Vanglas kannavad vangla riietust kinnipeetavad, kes on paigutatud eraldi osakonda, kus viibivad kinnipeetavad, kes ei ole hõivatud töötamise ja õppimisega (Vangla Sisekorraeskiri §8¹).

Käesolev lõputöö on üles ehitatud Tartu Vangla näitel, sest see vangla on kõige kaasaegsem ja selles vanglas on vormiriietuse kandmise nõue hästi sisse viidud. Töö autor läheb pärast lõpetamist tööle rajatavasse Viru Vanglasse ning ka seal tuleks kindlasti vormiriietuse kandmist rakendada.

Lõputöö koosneb kahest osast. Esimeses osas tutvustatakse kinnipeetavate vormiriietuse ajalugu, kirjeldatakse Tartu Vanglas kasutusel olevat vormiriietust ning võrreldakse Saksa ja Soome vanglate kinnipeetavate riietusega. Teises osas koostab autor küsimustikud vanglaametnikele ja kinnipeetavatele. Valimisse kuuluvad Tartu Vangla vangistusosakonna ametnikud, kes oma töös puutuvad igapäevaselt kokku kinnipeetavatega ning Tartu Vangla kinnipeetavad.

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada kinnipeetavate vormiriietuse vajalikkus ja sobivus, tuginedes vanglaametnike arvamustele ning uurida, kas praegu Tartu Vanglas kasutusel olev kinnipeetavate vormiriietus on praktiline ja vastupidav erinevates olukordades (ka töötamisel). Tööst peaks selguma:

1. missugune funktsioon on vanglaametnike arvates kinnipeetavate vormiriietusel;
2. missugused on vormiriietuse negatiivsed küljed;
3. kas praegune vormiriietus võib tekitada allergiat;
4. ametnike ja kinnipeetavate ettepanekud, missugune võiks kinnipeetavate vormiriietus olla.

Käsitlev teema on kaasaegne ning enne pole seda uuritud.

Töö peaks olema kasulik Justiitsministeeriumile, kus hetkel puudub ülevaade sellest, milline võiks olla kinnipeetavate vormiriietus, mis meeldiks kinnipeetavatele ja oleks ka vanglas kandmisel turvaline. Tartu Vangla jaoks peaks see teema olema samuti huvipakkuv, sest küsitlus hõlmab konkreetselt nimetatud vangla kinnipeetavaid ja ametnikke ning arvamust küsiti just Tartu Vanglas kasutusel oleva kinnipeetavate vormiriietuse kohta. Uuringu tulemused oleksid olulised ka valmiva Viru Vangla jaoks, kui hakatakse kinnipeetavatele vormiriietust tellima.

Hüpotees : vormiriietus on vajalik kinnipeetavate distsiplineerimiseks ja turvariskide vähendamiseks.

Täna igakülgse nõu ja abi eest oma lõputöö juhendajat härra Peeter Teinfeldti Tartu Vanglast. Minu tänusõnad kuuluvad ka Tartu Vangla vangistusosakonna ametnikele.

1. KINNIPÉETAVATE VORMIRIIEETUSE AJALUGU

Esimene asi, mis kinnipeetavate vormiriieetusega seondub, on musta-valgetriibuline vorm. Tegelikult olidki vanglates alguses sellised vormid ning vorm aitas kaasa kinnipeetava identifitseerimisele. Triibuline vorm on tuvastatav ka suuremal vahemaal. 20. sajandi alguses oli kinnipeetavatele selline vorm tavaline ja nad ei vaielnud vastu, aga enne I maailmasõda hakkasid kinnipeetavad protesteerima. Paljud kinnipeetavad kuulutasid sellise vormi alandavaks, häbistavaks ja ebainimlikuks. Nad püüdsid nendest vormidest igal võimalusel lahti saada, samuti kutsusid teisi kinnipeetavaid samamoodi käituma. Kuigi vanglates lõpetati triibuliste vormide kandmine, oli vormiriieetuse kandmine kinnipeetavatel nõutav. See aitas vanglapersonalil kinnipeetavat ära tunda ning samuti vormiriieetuse kandmine aitas kaasa sellele, et kinnipeetav ei saaks korda saata midagi seadusevastast.

Organisatsioon USP- Leavenworth jagas kinnipeetavad kolme astmesse. Kinnipeetavad, kelle käitumismuster oli teada, asusid esimesel astmel. Nende puhul oli mitmekesine valik privileegide osas. Teise astme kinnipeetavad olid kaotanud kindlad privileegid ja suur osakaal oli kinnipeetavate seaduskuulelikkusel. Kui käitusid halvasti, siis ei olnud loota ka privileege. Kolmanda astme kinnipeetavad olid eriti sõnakuulmatud või raskesti juhitavad, tõrksad. Kolmanda astme kinnipeetavad ei omanud mingisuguseid privileege. Selline astmetesse jagamine aitas kontrollida kinnipeetavate tegevust, avastada salakaupa ning hoida distsipliini. USP-Leavenworth-il oli kolme astme jaoks olemas ka vormiriieetus. Esimese astme kinnipeetavad kandsid sinist vormi, teise astme omad halli ning kolmas aste samuti halli, kuid neil oli teisest astmest erinevalt suur punane tähis vormi peal. (Roberts 1995: 114)

Eestis hakati 1919. aasta teisel poolel täiendama kehtivat tsariaegset seadusandlust. Vangide põgenemise ärahoidmiseks andis Vangimajade Peavalitsus 1919. aasta 5. mail välja ringkirja nr 788, et täpsustada kohustuslikku vormiriieetust kandvate vahialuste liigid:

- a) ajaistujad, välja arvatud arestialused ja kindlusse mõistetud;
- b) põgenemiskalduvustega või põgenemiskatsetel tabatud;
- c) ulakuses (tänapäeval peaks see tähendama huligaansust) süüdistatavad.

Juba 1921. aastal hakati välja töötama uut vangide vormiriietust. See valmis 1922. aastal - hallist ja mustast riidest püksid, frentš, palitu, müts. Rahapuuduse tõttu polnud võimalik vormiriietust õmmelda ja suure vaevaga osteti Kaubandus-Tööstusministeeriumilt 3000 komplekti inglise sõduri vormiriideid hinnaga 450 marka komplekt. Sõjaministeerium oli need küll muretsenud, kuid halva kvaliteedi pärast välja praakinud. Sõduririiete kandmine oli hädaabinõu ja tekitas värvi tõttu palju segadust. Raske oli eraldada välitööde vange eraisikutest, kes kandsid samasuguseid riideid. Samuti ei olnud need vastupidavad. Veel suudeti muretseda ihupesu, mõningal määral ka jalatseid.

1. juulil 1926. aastal kehtima hakanud kodukorra kohaselt kuulusid vahialuste riidevarustuse hulka ülikond, palitu (või pihtkasukas), peakate, jalanõud, kindad, sokid (jalarätid), ihupesu ja naisvahialustel pearätik. Vahialused, kellele oli ette nähtud riidevarustus vangla poolt, said selle kinnipidamisasutusse saabumisel. Kõigil teistel, kes võisid kanda isiklikku riietust, tuli kaasa võtta vastupidavast materjalist, silmatorkamatu värvi poolest ja korralikus seisukorras vajalik isiklik varustus. Pikaajalistele vangistatutele anti välja võimalikult uus, lühiajalistele või kes tegid määrivat ja riiet lõhkuvat tööd kantud, kuid mille kandaeg oli veel möödumata, heas korras, parandatud, puhas ning kuiv varustus. Varustusega tuli hoolikalt ümber käia, seda ise puhastada ja vajaduse korral vangla töökojas parandada. Ihupesu vahetati saunapäevadel. Pesu ja riideid pesti vangla pesuköögis.

1933. aasta 1. oktoobrist hakkas kehtima Vangistus- ja parandusametuste riidevarustuse määrus. Kaotasid kehtivuse Vene Valitsuse seadused, varasemad Kohtu- ja siseministeeriumi välja antud määrused vahialuste varustusasjade kirjelduse, kandaegade, materjalide ja valmistamiskulude kohta ning Vangimajade Valitsuse korraldused. Uue määruse kohaselt Kohtu- ja siseministeeriumile alluvates vangistus- ja parandusametustes kinnipeetavate vahialuste varustamine riiete, pesu, jalanõudega toimus riigi eelarvest Kohtu- ja siseministeeriumile selleks lubatud summadest. Suurtes riiklike, omavalitsus- või eravälitööde ja omavalitsuste või riiklike ehitustööde juures, kes töötasid kasumiga, võimaldati vahialustele töö juures vajalikud riided muretseda Vangimajade Valitsuse direktori loal töökulude arvelt. 1935. aastal jõustunud Vangistusseadustiku ja uue kodukorra järgi muretseti vahialustele ihukate (peakate, talve- ja suveriided, pesu ning jalanõud) riigi kulul eelarves selleks ettenähtud krediitide

piires. 1934. aastal, mil vahialuste keskmiseks arvuks loeti 3000 (mehi 2700 ja naisi 300), olid kohustatud vangivormi kandma 75%. Riidevarustuse määrust täiendati 1934. aastal ja 1930-ndate teisel poolel seoses Harku Tööpõlgurite Töölaagri avamisega. (Ilm 1994: 44-45)

Eestis on kehtinud ka Parandusliku töö asutuste sisekorraeeskiri. 1977. aasta sisekorraeeskiri tõi välja loetelu esemetest, mis süüdimõistetutel võis olla: 1) aluspesu (soe ja tavaline)- mitte rohkem kui kaks komplekti; 2) sokid, kindad, labakud- mitte rohkem kui kaks paari; 3) sall; 4) toa- või spordisussid- üks paar; 5) riided, peakatted, jalatsid- normid olenevad olukorrast (Правила внутреннего распорядка ИТУ §§17,29).

1990 – ndatel aastatel oli Rummu vanglas kasutusel järgmine vormiriietus: puuvillased püksid, sitsist päevasärk, kaks maikat, kaks paari sitsist aluspükse, sokid, karedast lõngast sokkmüts, vatijopp, USA päritolu saapad. Suveks anti T-särgid. (Kaasik 1996)

2002. aastal avati Tartu Vangla ning seal võeti kasutusele kahte tüüpi vormid: pruun vorm ja „dress”.

Kinnipeetavate seas on väga populaarne släng ja vangid on välja mõelnud nii vormielementidele kui ka riidele kindlad nimetused. Võtame näiteks eestlaste slängi GULAG-i kinnipidamisasutustes, kus riideid kutsuti smutki`ks. Viljandi koloonia kasvandikud: riided ehk roobad. Retsidivistide eesti släng: hall tööriietus- lohviroobad, süüdimõistetute (meeste) suvine vormimüts- piiderka, piidorka; riided, rõivad- prikiid; riided- smutkad. Retsidivistide vene släng: riided- barahliina; püksid- guultiki, laantsõ, skaarõ; saapad- goorõ, prohoodniki; pintsak, jope- leepen; vahialuse vormimüts- piidorka; vahialuse riided- polnjaak, smuutki; riided- prikiid. Nagu näha, paljud sõnad korduvad. See tähendab seda, et kusagilt sai see nimetus alguse ja levis ka teistesse vanglatesse. Üks levikuvõimalus oli see, kui kinnipeetav toodi ühest vanglast teise ning nii see levis. (Ilm jt 2003:70-117).

2. TARTU VANGLA KINNIPEETAVATE VORMIRIETUS

Vangistusseadus § 46 sätestab, et kui käesolevast seadusest ei tulene teisiti, kannab kinnipeetav vangla riietust. Vangla direktor võib lubada kanda kinnipeetaval isiklikku riietust, kui kinnipeetav kindlustab oma kuludega riietuse puhastuse, korrashoiu ning reeglipärase vahetuse. 01.02.07 täiendati nimetatud paragrahvi lõikega 3, mis ütleb, et justiitsminister võib määrusega kindlaks määrata vangla või selle osa, kus kinnipeetavad kannavad isiklikku riietust.

Tartu Vangla kodukord näeb ette:

- kinnipeetav peab olema väljaspool elukambrit korralikult riietatud;
- jalutuskäigule on lubatud kaasa võtta ainult hooajale vastav riietus;
- liikumisel vangla territooriumil väljaspool enda elusektsiooni peab kinnipeetav kandma vangla riietust;
- isiklike riietusesemete puudumise korral on kinnipeetaval isikul võimalus taotleda hädavajalikke riideid vanglalt (aluspesu, sokid);
- kinnipeetav on kohustatud pidama korras ja puhtad oma riietuse;
- kulud isiklike riide pesemisel vajalike vahendite ostmiseks kannab kinnipeetav, pesemisvahendeid on võimalik osta vangla kauplusest;
- isiklikud riided võib kinnipeetav anda pesemiseks vangla pesumajja, makstes pesu markeerimise ja pesemise eest kehtestatud tariifi järgi;
- E-hoones (eeluuritavate hoones) töötavatel kinnipeetavatel on tööle lubatud kaasa võtta ainult seljas olev riietus;
- väljaspool vangla territooriumi töötaval/õppival kinnipeetaval on lubatud tööle (õppeasutusse) kaasa võtta seljas olev riietus, mis vastab hooajale ning tööriietus.

Tartu Vanglasse tulid esimesed kinnipeetavad 2002. aasta sügisel, kuid süüdimõistetute vormiriietusele mõeldi juba varem. Teadaolevalt hakati vormidega tegelema juba 2002. aasta suvel, kui kuulutati välja hange süüdimõistetutele vormikostüümide valmistamiseks. Hanke võitis AS Vanglatööstus. Alguses otsustati tellida kinnipeetavatele 1000 vormi. Ühe vormi eeldatav maksumus, arvestades materjali ning

lõiget, pidi olema koos käibemaksuga 210 krooni. Esialgne süüdimõistetute vormikostüüm, mida taheti tegema hakata, koosnes jakist ja pükstest. Püksid- pikad, ilma taskuteta, ülaserivas kumm. Jakk- pikkade varrukatega ja mansettidega, selja- ja esiosal oli passe, seljaosa passe all oli valges kirjas 5 cm kõrguste tähtedega tekst TARTU VANGLA. Hõlma vasakul küljel oli ette nähtud üks rinnatasku. Eest nõõbitav. Kokku kujunes kinnipeetavate vormi hanke maksumuseks koos käibemaksuga 210 000 krooni. Samas tegi oma pakkumise AS Vanglatööstus, kes töötas välja oma versiooni sellest vormist. Jakil oli pealeõmmeldud kaks klapiga taskut ja klapita rinnatasku. Seljal oli passe ja vöökohas kummipael. Passe ja taskuklapid olid punakaspruunist kangast. Pükstel olid taga ja ees pealeõmmeldud taskud. Esikinnis oli nõõbitav. Pükste rinnaklapil oli samuti teises toonis tasku. Kangaks oli tööriivariie Alaska- tumedam sinine. Oli võimalus õmmelda ka pruunist kangast (villane + lavsaan). 2002. aasta juulikuus Tartu Vanglas toimunud kinnipeetavate vormiriietuse presentatsioonil leiti, et selline kinnipeetava ülikond ei sobi, selle puuduseks oli liialt suur taskute arv. Ülikonnale oli lubatud üks rinnatasku jahi vasakul poolel. Selle ülikonna puhul oli neid kokku kuus- lisaks rinnataskule oli jakil kaks küljetaskut ja kaks külje- ning üks tagatasku pükstel. Materjali ja mudeliga jäädi muidu rahule.

Lõpuks läks tegemisele selline vorm, kus olid püksid- pikad, ilma taskuteta, ülaserivas kumm. Jakk- pikkade varrukatega ja mansettidega, selja- ja esiosal passe, seljaosa passe all on valges kirjas 5 cm kõrguste tähtedega tekst TARTU VANGLA. Hõlma vasakul küljel on üks rinnatasku. Kinnis eest nõõbitav. Kangaks valiti tumepruun villase ja lavsaani seguga materjal. Lisaks tuhandele telliti veel 215 vormi. Tuleks nimetada, et see oli esimene partii pruunist vormist, mis Tartu Vanglas kasutusse läks. Tellitud täiendava partii ühe vormi hind koos käibemaksuga oli 200.60 krooni. 2005. aastal telliti veel 840 vormikomplekti. Siis kujunes ühe vormikomplekti hinnaks juba 231.20. Pruun vorm on välja toodud lisades 1 ja 2 joonistel 1, 2, 3.

Majandustöid tegevatele kinnipeetavatele telliti vastavalt töö iseloomule eririietusena tumerohelised vatiinjoped maksumusega 247.80 kr./ tk - 100 tk (vt lisa 3 joonis 6,7) ja tumesinised pikkade varrukatega töökitlid maksumusega 70.80 kr./ tk – 50 tk. Tellimuse kogumaksumus koos käibemaksuga moodustas 28320.00 krooni. Veel telliti väliseid

majandustöid tegevatele kinnipeetavatele mütsid, kindad, töösaapad (Algmaterjalid hankedokumentide vormistamiseks Tartu Vanglas).

Arvestades kinnises vanglas kinnipeetavate piiratud liikumist ning asjaolu, et pruun vanglavorm tekitas soojas ruumis viibivatele kinnipeetavatele nahaärritusi (allergiat) tuli leida sobivam, kergemast materjalist vormiriietus. Esmalt tunnistati sobivaks kummiga pükstest ja pluusist koosnev komplekt, nn „dress”. Esialgne variant oli sinine ja punaste triipudega, kuid materjal oli hästi õhuke ja seega mitte eriti vastupidav (sisaldas 60 % puuvilla ja 40 % polüestrit). Komplekt oli sinist värvi. Pükstel oli allääres oranž triip ja dressipluusi varrukatel samuti (vt lisa 2 joonis 5). „Dressi” esialgne maksumus oli 406 krooni, hilisem partii, mille kangas sisaldas samas vahekorras puuvilla ja polüestrit, oli paksem ning vanglaoludele sobivam ja hind juba 450 krooni komplekt. Suvehooajaks on kinnipeetavatel olemas T- särgid, mis on halli värvi ja selja peale on musta värvi tähtedega kirjutatud TARTU VANGLA (vt lisa 2 joonis 4). Ennekõike leiavad need kasutust töölkäivate kinnipeetavate hulgas. Kindlasti tuleks ära märkida, et kartseris olevad kinnipeetavad kannavad erilist linasest riidest tehtud kartserivormi. See koosneb pükstest ja jakist. Talvisel ajal lisandub vormile vatiinist ja samast riidest nn jalutusjope. Materjali valikul on lähtunud asjaolust, et see peab olema parasjagu vastupidav, kuid sama ajal ka kergesti pestav. Eri olukordade puhul, kui kinnipeetaval puuduvad ilmastikule vastavad riided ning endal puudub võimalus neid seaduslikul teel hankida, on võimalus taotleda riietusesemeid humanitaarabi hulgast. Neid ei saa otseselt lugeda vormiriietuse hulka, kuid hädapärase vajaduse vabanemisel või kohtusse minekul nad täidavad. Samasse kategooriasse tuleb lugeda võimalust saada vangla poolt ka aluspesu ja sokke. Enamus humanitaarabi korras saadud riietusesemeid on tulnud annetustena kiriku vahendusel. Et järgida vanglas kehtivat võrdse kohtlemise printsiipi, on humanitaarabi hulgas leiduvate riietusesemete väljastamiseks kehtestatud vastav kord. Üle poolte humanitaarabitaotlustest on kirjutatud lootuses saada võimalus tsiviilriietuse kandmiseks. Siit järeldub, et paljud kinnipeetavad ei ole nõus kandma vormiriietust. Põhjusi leitakse mitmeid, milledest sagedasem on allergia tekkimine. Selline seisukoht ilmneb ka läbiviidud küsimustiku tulemusi analüüsides. Tartu Vanglas loetakse riietuse vahetuse taotlus põhjendatuks, kui seda on kinnitanud vangla arst.

3. KINNIPREETAVATE RIIETUS SAKSA JA SOOME VANGLATES, VÕRDLUS TARTU VANGLAGA

3.1. Kinnipeetavate riietus Saksa vanglates

Riietus karistusasutustes on igale kinnipeetavale oluline teema. Saksa karistusasutustes kannavad kinnipeetavad põhiseaduslikult vangla riietust. Isikliku riietuse kandmine on kinnipeetavatel lubatud ainult üksikjuhtumitel. Samas on algatatud reform, mis lubaks edaspidi kinnipeetavatel kanda isiklikku riietust.

Vastavalt karistusseadustiku § 20-le kannab kinnipeetav põhiseaduslikult vangla riietust. Vaba aja jaoks saab ta eraldi üleriided. Seadusandja on seega, vastupidi karistusseadustiku kooskõlastuspõhimõtetele, mis isikliku riietuse kandmist igati lubavad, jäänud kindlaks vanglariietuse põhimõttele ja koos sellega senisele praktikale. Karistuse kandmise eesmärgi saavutamiseks on vajalikud abinõud, mis muuhulgas kõrvaldavad kriminaalsed kalduvused. Selleks on vaja kinnipeetavatele tagada eneseväärikustunne. Enamus kinnipeetavatest käsitleb isikliku riietuse äravõtmist ja riietamist ühtsesse süüdimõistetute riietusse eneseväärikuse solvamise ja privaatsuse rikkumisena. Isikliku riietuse kandmine tugevdab nii kinnipeetava eneseusaldust kui ka isiksusetunnet ja hoiab ära allasurutud õhkkonna, mis tekib ühtse vormiriietusega vanglas. Karistuse kandmise eesmärk kõneleb seega igati isikliku riietuse lubamise poolt. Karistusseadustiku § 3 I kooskõlastuspõhimõte peab samuti paremaks võimalust, et kinnipeetavatel oleks lubatud isikliku riietuse kandmine, millal nad seda aga soovivad. Kinnipeetava eneseväärikustunde rikkumine, mis kinnipeetava kohaletoimetamisel ning eriti isikliku riietuse asendamisel vangla omaga juhtuda võib, toob endaga kaasa kahjulikke kõrvalmõjusid, mis raskendavad karistuse kandmise eesmärgi saavutamist. Seetõttu on parem isikliku riietuse kandmine vastutoimepõhimõttega kooskõlastada. Karistusseadustiku § 3 III lülitamispõhimõte jätab karistuse kandmise eesmärgi tähelepanuta, kuna ta kohustab tasandama üldisi raskusi, mis tekivad minekul vanglast vabadusse. Ülalpidamise valdkond (sh riietus) on ära toodud karistusasutuse eeskirjas ja reglemendis. Vangla hoolitseb vanglariietuse korrapärase vahetamise ja puhastamise ning parandamise eest. Kõik vajalikud tööd riietuse juures on süüdimõistetutelt ära võetud. Seeläbi hoitakse ta eemal igapäevastest

Eeluurimise all olevad kinnipeetavad omavad õigust kanda isiklikku riietust ja pesu. Eeluurimisevangistuse puhul on põgenemine või põgenemisoht märksa suurem, seda näitab statistika. Põgenemise kartus ei õigusta seetõttu erinevat riietuse reguleerimist kinnipidamisasutuses ja eeluurimisvangistuses. Vastavalt karistusseadustiku §§169, 173 tohib kinnipeetav aresti ja tsiviilvangistuse korral kanda isiklikku riietust. Neid kinnipidamisviise käsitletakse vastandina vanglale „pehmematena”. Vabadusekaotus peab aga olema vabaduse piiramine, mitte midagi muud. Vabaduses täielikult enesestmõistetavate õiguste ja isikliku riietuse keelamine ja sellega võimaluse oma isiksuse stiili ise määrata, äravõtmise kujutab tihtipeale kinnipeetava jaoks tohutult rõhuvat abinõud.

Riietuse reguleerimise reform töötab võrreldes praeguse seisuga tuntavat kasu. Suuremale osale kinnipeetavatest võimaldatakse niiviisi vajalik osa „normaalsust”; üksikutel juhtudel reaalse ohu korral julgeolekule võib isiklik riietus olla ka edaspidi keelatud. Vanglariietuse traditsioon tuleks karistusasutustes asendada isikliku riietuse üldise lubamisega. Reform tuleks vangide resotsialiseerimisvõimaluste parandamise eesmärgil võimalikult kiiresti teostada. (Köhne: 2003)

Saksamaa vanglate kohta võib veel lisada, et § 20(1) Vangla Sättest seab tingimuseks, et kinnipeetavalt nõutakse vangla poolt antud vormi kandmist. § 20(2) Vangla Sättest ütleb, et vangla personal võib lubada kinnipeetaval kanda erariideid, kui kinnipeetava puhul on loota, et ta ei põgene vanglast. See korraldus ei kirjelda seda, kas kinnipeetaval peaks lubama kanda erariideid ka enne kohtuotsust. Põhiseadus ütleb, et seadusest on üle astunud, kui kinnipeetaval ei lubata kanda isiklikke riideid, kui käib kohtumenetlus. FCC (Federal Communications Commission) on tingimuseks seadnud, et otsus tuleks teha austusest, vangla juhtkond peaks täielikult kaalutlema kinnipeetava isiklike õigusi ja maandama tema põgenemisriske (Lazarus 2004: 123).

Võrdluseks võib välja tuua, et Eesti vanglasüsteemis võib vangla direktor lubada kanda kinnipeetaval isiklikku riietust, kui kinnipeetav kindlustab oma kuludega riietuse puhastuse, korrashoiu ning reeglipärase vahetuse (Vangistusseadus § 46 lg 2). Samas sätestab ka Tartu Vangla kodukord, et kinnipeetav on ise kohustatud oma riideid puhtana ja korras hoidma. Saksa vanglasüsteemis hoolitseb riide eest vangla. Siia alla käib nii parandamine, regulaarne vahetamine ja puhastamine. Tartu Vanglas peseb ja hooldab kinnipeetav oma vormiriietust ise. Selleks on sektsioonis olemas pesumasin,

kus kinnipeetav saab oma vormielemente pesta. Vormiriietust saab lasta tasuta pesta ka vangla pesumajas. Seda kasutatakse vähe, sest kinnipeetav peab esitama taotluse ning märgistama oma vormi. Kui on vaja teha väiksemaid parandustöid, on võimalik küsida inspektor-kontaktisiku käest niiti ja nõela. Suuremate paranduste puhul on kinnipeetaval võimalik anda vormiriided tasuta parandusse. CPT (Committee for the Prevention of Torture) dokumentides on samuti kirjas, et kui vangla ei hoolda kinnipeetava vorme, siis peab olema võimaldatud kinnipeetaval oma vormi pesta ja hooldada (Smit jt 2001: 732). See on täielikult Tartu Vanglas võimaldatud. Väljaspool vanglat tööl käivad kinnipeetavad võivad kanda vangla vormi, kuid see ei ole kohustuslik. Kui kinnipeetav läheb puhkusele, lühiajalisele väljasõidule, siis ta tavaliselt kannab ikka oma isiklikke riideid.

Oma soovitusel liikmesriikidele Euroopa vanglareeglistiku kohta andis ka Euroopa Liidu Ministrite Komitee (vastu võetud ministrite komitee 11. jaan. 2006 ministrite asetäitjate 952. kohtumisel). Vanglareeglistik p.20.1 ütleb: kinnipeetavatel, kel puudub vastav riietus, tuleb anda kliimanõuetele vastavad riided; p. 20.2 - riietus ei tohi olla mingil kombel alandav ega häbistav; p. 20.3- riided peavad olema puhtad ja neid tuleb korralikult hooldada ning vajadusel asendada; p. 20.4- kui kinnipeetaval on luba viibida väljaspool vanglat, ei nõuta temalt vanglariiete kandmist, mille järgi teda võiks samastada. (Seonduvaid dokumente (inglise keeles): Res(75)25E / 18 september 1975; CM(2005) 163 addE /02 November 2005; CM/Del/Dec (2006) 952/10.2E/ 13 January 2006; 952nd meeting of the Ministers` Deputies/11 January 2006)

3.2. Kinnipeetavate riietus Soome vanglates

Soome eeluurimisvangistusseaduse 3. ptk § 3 alusel tohib eeluurimisalune kanda isiklikku rõivastust, kui see ei põhjusta ohtu eeluurimisvangistuse eesmärgile, vanglakorraldusele ega eeluurimisaluse tervisele. Eeluurimisalune vastutab enda käsutuses oleva isikliku rõivastuse korrashoiu eest. Vanglal on kohustus korraldada eeluurimisalusele võimalused isiklike riiete pesuks, pesta laskmiseks vanglas või eeluurimisaluse kulul vangla vahendusel väljaspool vanglat. Eeluurimisalusele, kes ei kasuta isiklikku rõivastust, tuleb anda sobiv riietus vanglas kasutamiseks, samuti kohtuistungil käimiseks. Eeluurimisalusel on kohustus hoolitseda oma riietuse puhtuse eest. (Tutkintavankeuslaki 3.luku, § 3) Tartu Vanglas kannavad eeluurimisalused samuti isiklikku riietust ning neile on vangla poolt loodud võimalused isiklike rõivaste pesuks.

Soomes kannavad isiklikke riideid ainult avavanglas asuvad kinnipeetavad (Ilm 1997:27)

Soome vangistusseadus 7.ptk § 2 sätestab, et avavanglas peab kinnipeetav kasutama isiklikku riietust. Isikliku riietuse kasutamist võidakse piirata vangla korra, valve või tööturvalisuse nõuete tõttu. Kinnipeetavale, kes ei saa tööl kasutada isiklikke riideid või kes vajab töö iseloomu tõttu kaitseriietust, tuleb anda kohane riietus. Kinnipeetavale, kellel puudub isiklik asjakohane riietus, tuleb anda kohane riietus vanglas kasutamiseks, samuti kohtuistungil käimiseks. Sama seaduse 7.ptk. § 3 ütleb, et kinnipeetav vastutab tema kasutuses oleva isikliku riietuse korrashoiu eest. Kinnipeetav on kohustatud hoidma vangla poolt antud riietust asjakohases korras. Vangla on kohustatud korraldama kinnipeetavale võimalused isiklike riiete pesuks, pesta laskmiseks vanglas või kinnipeetava kulul vangla vahendusel väljaspool vanglat. (Vankeuslaki 7. luku, §2) Eesti vanglasüsteemi avavanglates puudub samuti vormiriietus.

Vangla järelvalveameti määrus nr 7/011/2006 sätestab et Lõuna - Soome piirkonnawangla alla kuuluv Hämeenlinna vangla muretseb vangla sotsiaalosakonnale kinnipidamisasutuse riietuse, korraldab riiete pesemise ja hoolduse, samuti riideesemete hulga järelvalve ja ladustamise. Hämeenlinna vangla annab täpsemad juhendid kaks korda aastas tehtava vanglariietuse inventeerimise ja selle aja kohta ning koostab üks

kord aastas vangla sotsiaalameti rõivahoolduse eelarve. Vanglad tellivad vajaliku vanglariietuse Hämeenlinna vanglast. Eestis teeb Tartu Vangla kinnipeetavatele vormiriietust AS Vanglatööstus, täpsemalt Harku Vangla naiskinnipeetavad. Hämeenlinna vangla annab eraldi juhtnöörid selle kohta, kui palju erinevaid riidesemeid tohib vanglates maksimaalselt ladustada. Kinnipeetavale antavad riidesemed märgitakse kaardile, mille süüdimõistetud allkirjaga kinnitab. Vanglast vabanedes või siirdudes teise vanglasse on kinnipeetav kohustatud loovutama allkirjaga kinnitatud varustuse vanglale. Tööturvalisuse ja hügieeninõuete tõttu on kinnipeetav kohustatud kasutama tööl antud töö jaoks mõeldud kaitseriietust või vangla ülikonda. Isiklike riiete või kinnipeetava vabaaja riietuse kasutamine töö ajal on keelatud. Isikliku riietuse kasutamise piiramine vanglakorra alusel määratakse korralduseeskirjas, nagu ka ühekorraga kasutusse antavate riidesemete arv. Meeste riietuses on kinnipeetava jakk, kampsun ja püksid märgitud kollase paelaga.

Soome vanglasüsteemis kinnipeetavale, kellel puudub asjakohane isiklik rietus, võidakse anda rietus laenuks kinnipeetava lühiajalise lahkumise korral vanglast. Rietus võidakse anda kinnipeetavale päriks vabanedes või siirdudes avavanglasse, kui tal ei ole isiklike riideid. Avavanglas muud kui ametitööd tegevale kinnipeetavale võidakse anda ka kasutamiseks vangla rietus, kui tal pole võimalik hankida piisaval määral isiklike riideid. (Rikosseuraamusvirasto määräys nro 7/011/2006)

Tartu Vanglas ei anta vormiriietust päriks. Kui kinnipeetav vabaneb, siis ta tagastab vormi lattu. Pärast pesemist ja vajalikke parandustöid saab selle vormi endale keegi teine kinnipeetavatest.

4. UURIMUSE VALIM JA MEETODID

Käesoleva uurimuse valimi moodustavad 37 Tartu Vangla vangistusosakonna ametnikku ning 60 Tartu Vangla kinnipeetavat. Vanglaametnike valimisse kuulub 14 meest ja 23 naist. Vanglaametnike valimist kuulub 26 25-49-aastaste vanusegruppi, kaheksa 18-24-aastaste ja kolm 56-64-aastaste vanusegruppi. 15 vanglaametnikku on töötanud 4-5 aastat, 11 2-3 aastat, kuni üks aasta on töötanud kaheksa vanglaametnikku, kaks on töötanud üle viie aasta ning üks seitse aastat.

Kinnipeetavate valimis on kõik mehed, sest Tartu Vanglas on ainult meessoost süüdimõistetud. Kinnipeetavate valimist kuulub 47 25-49-aastaste vanusegruppi, 12 18-24-aastaste vanusegruppi ning üks 50-64-aastaste vanusegruppi. 32 kinnipeetavat viibib kinnipidamisasutuses esimest korda, 15 teist, kaheksa kolmandat korda ning rohkem kui kolm korda viis kinnipeetavat. Neli kinnipeetavat on karistust kandnud alla ühe aasta, 30 1-5 aastat, 20 6-10 aastat ning kuus üle kümne aasta.

Nii vanglaametnike kui ka kinnipeetavate valimi moodustamise aluseks oli juhuslikkuse printsiip. Juhuslikkuse printsiip oli vajalik, et tagada võimalikult mitmekesine ja kogu uuritavate kontingenti peegeldav valim.

Survey- uurimuse peamine meetod on küsitlus. Inglisekeelne termin survey tähendab selliseid küsitluse, intervjuu ja vaatluse vorme, kus andmeid kogutakse standardiseeritult ja katseisikud moodustavad valimi suuremast üldkogumist. Küsitlus on üks viis ise andmeid koguda. (Hirsjärvi jt 2005:180)

Käesolevas uuringus kasutatakse ankeetküsitlust. Ankeedi täidavad nii kinnipeetavad kui ka vanglaametnikud isiklikult. Küsitluse eeliseks on see, et selle abil saab koguda palju andmeid: uurimusega võib haarata palju inimesi ja esitada neile rohkelt küsimusi. Küsitlusmeetod säästab uurija aega ja vaeva. Muidugi on küsitlusel ka oma puudused. Ei ole võimalik kontrollida, kui tõsiselt vastajad uurimusse suhtuvad, kas nad vastavad hoolikalt ja ausalt. Raske on avastada küsimuste valesti mõistmist. Vastamata jäänud küsimuste hulk võib vahel kujuneda üsnagi suureks.

Küsitluse andmeid võib koguda kahel viisil: posti- ehk võrguküsitlus ja kontrollitud küsitlus. Kontrollitud küsitlusi on kahte liiki: informeeritud küsitlus, mis tähendab ankeetide isiklikku üleandmist uuritavatele. Ankeete kätte andes räägib uurija uurimuse eesmärgist. Vastajad täidavad ankeedid neile sobival ajal ja tagastavad siis posti teel või toovad kokkulepitud kohta. Isiklikult kontrollitud küsitluse (teine liik) saadetakse ankeedid laiali postiga, kuid neile järele tuleb uurija isiklikult (Hirsjärvi jt 2005:182-183).

Käesoleva uuringu läbiviimisel kasutatakse vanglaametnike uurimisel informeeritud küsitlust, kinnipeetavatele jagavad ankeedid välja inspektor-kontaktisikud.

Küsitlustes kasutatakse tavaliselt kolme tüüpi küsimusi: 1) avatud küsimused, kus esitatakse ainult küsimus ning jäetakse tühi koht vastuse kirjutamiseks; 2) valikvastustega küsimused, kus on antud vastusevariandid, mille hulgast vastaja valib sobiva variandi ning tähistab selle risti või ringiga; 3) skaaladel põhinev küsimustüüp, kus esitatakse erinevaid väiteid, millest vastaja valib endale sobivaima. (Hirsjärvi jt 2005: 185-187)

Käesolevas uuringus on nii ametnike kui kinnipeetavate ankeetküsitlustes kasutatud avatud ja ka valikvastustega küsimusi.

5. VANGLAAMETNIKE SEAS LÄBIVIIDUD KÜSITLUS

Uuring viidi läbi ankeetküsitlusena (ankeet vt lisa 4). Ankeete jagati välja 41, tagastati 37, mis teeb ankeetide tagastamise protsendiks 90,2. Valimi moodustasid 37 Tartu Vangla vangistusosakonna ametnikku 193-st (seisuga 1. märts 2007), mis moodustab 19,2 % osakonna ametnike üldarvust. Vanglaametnike valimi moodustamise aluseks oli juhuslikkuse printsiip. Ankeedi täitsid ametnikud isiklikult.

Küsitlusele vastas 16 inspektor- kontaktisikut, 14 valvurit, neli vanemvalvurit, üks spetsialist, üks peaspetsialist ja üks ametnik, kes jättis oma ametikoha avalikustamata. Valimisse kuulus 14 meest (37,8 % valimist) ja 23 naist (62,2% valimist).

Kõige rohkem oli vastanud 25- 49- aastaste vanusegrupis (26), mis moodustab 70,3% valimist, järgnesid 18-24-aastased (8) ehk 21,6% ning kõige vähem oli vastanud 56-64-aastaste vanusegrupis (3) ehk 8,1%.

Valimi koosseis tööstaaži järgi oli järgmine: kõige rohkem oli neid, kes on töötanud 4-5 aastat (15 ehk 40,5% üldvalimist), järgnesid need, kes olid töötanud 2-3 aastat (11 ehk 29,7%). Kuni 1 aasta oli töötanud 8 vanglaametnikku (21,6%), kaks oli töötanud üle 5 aasta (5,4%) ja üks isegi kokku 7 aastat (2,7%). Ankeetküsitluses oli küll mõeldud töötamise aega Tartu Vanglas, kuid kolm ametnikku olid siiski märkinud oma üldstaaži antud ametikohal.

Peab märkima, et ametnikud ei tahtnud eriti meelsasti küsimustikke täita, põhjendades seda huvi puudumisega. Siiski tagastati 41-st ankeedist 37 ning see on päris hea tulemus. Kindlasti aitas kaasa see, et töö autor käis isiklikult ametnikega vestlemas ja palus neil küsimustikud täita.

Ankeedis oli kokku 12 küsimust. Enamus neist nõudis pikemalt vastamist ja oma arvamuse lisamist, osa küsimusi olid ka sellised, kus olid vastusevariandid ette antud.

Vanglaametnike arvamused kinnipeetavate vormiriietuse funktsiooni kohta olid erinevad, kuid leidis ka üksikuid sarnaseid jooni. Oli ka ametnikke, kes ei osanud kinnipeetavate vormiriietuse funktsioone välja tuua. Toon välja ametnike arvamused kinnipeetavate vormiriietuse funktsiooni kohta:

1. aitab kaasa kinnipeetavate õiguskulekale käitumisele suunamisele;

2. tõstab vangla turvalisust, vähendab „asjadega” kaubitsemist- see tähendab muudab selle mõttetuks;
3. eristab kinnipeetavat vormi mittekandvatest ametnikest ja samuti inimestest, kes külastavad vanglat, näiteks ekskursiooni puhul;
4. katab kinnipeetavat, et tal oleks soe;
5. märgistab kinnipeetavat, neid on siis kergem jälgida;
6. distsiplineerib, seab kõik kinnipeetavad ühele positsioonile;
7. kinnipeetav peaks tundma vormi kandes ennast kinnipeetavana, tunnetama, et ta kannab oma teo eest karistust;
8. täidab seadusest tulenevat kohustust- kanda vangla riietust;
9. vormikandmise puhul ei toimu mingit üleliia „ehtimist” (naistevanglas näiteks);
10. piirab isikliku riietuse hulka;
11. aitab vältida ebavõrdsust, sest osadel kinnipeetavatel puuduvad isiklikud riietusesemed.

Küsitluse tulemused näitavad, et arvamusi on erinevaid. Kõige rohkem arvati seda, et vormiriietus on seepärast oluline, et aitab kinnipeetavaid distsiplineerida ja teistest inimestest eristada. See on vajalik ka turvalisuse ja julgeoleku seisukohalt. Viis vanglaametnikku jättis küsimusele kinnipeetava vormiriietuse funktsiooni kohta vastamata.

Järgmisena uuriti, kas vanglaametnike arvates on kinnipeetavate vormiriietus vajalik. Selle küsimuse kohta olid antud vastusevariandid ja lõpuks tuli ka põhjendada oma valikut. Kõik 37 küsitatud vanglaametnikku leidsid, et kinnipeetavate vormiriietus on vajalik. Mõningal juhul olid põhjendused samad, mis esimese küsimuse puhulgi. Ametnikud arvasid:

1. vormiriietus on vajalik sellepärast, et see ühtlustab kinnipeetavaid ning muudab nad võrdsemaks;
2. ametnikel on kergem läbiotsimisi teostada- vormiriietusel pole palju taskuid, kuhu asju peita;
3. vormi kandes erineb kinnipeetav teistest;
4. vormi kandmine vähendab riiete äravõtmist;

5. vorm aitab kinnipeetavat distsiplineerida;
6. vorm peaks selgitama kinnipeetavale, et olles sooritanud kuriteo, peab ta kandma vormi ning peab tegema teisigi asju, mille üle ta vabaduses oleks saanud ise otsustada;
7. kinnipeetav peaks kindlasti vormi kandma, sest vangla pole pansionaat, hotell ega pioneerilaager;
8. vorm peaks tekitama kinnipeetaval tunde, et teda pidevalt kontrollitakse, et ta on pideva kontrolli all.

Tartu Vangla kinnipeetavate vormiriietus on enamuse ametnike (89,2%) arvates sobiv, kuid leidis ka ametnikke, kes arvasid teisiti. Neid oli neli ehk 10,8% vastanutest. Tehti ka erinevaid ettepanekuid vormiriietuse kohta:

1. kinnipeetavate vormiriietus peaks olema pehmemast ja mugavamast materjalist;
2. vorm võiks värvilisem olla (tumesinine või - roheline), pruun värv on liiga üksluine;
3. võiksid olla erinevatele ilmastikuoludele vastavad vormid;
4. kogu kinnipeetavate riietus (ka ihupesu ja sokid) võiks olla vangla poolt, isiklike riiete kandmist mitte lubada;
5. vorm peaks olema täiskomplektis, praktiline ja vastupidav;
6. kinnipeetavatel võiks olla nokkmüts, kus õpilastel oleks mütsi ees „Õ” täht, praktikantidel „P”, töökäijatel „T” täht.

Kinnipeetavate vormiriietuse negatiivsete külgedena nimetasid ametnikud:

1. suvine ja talvine vormiriietus on erinevat värvi, võiks olla ikkagi ühte värvi;
2. ei ole õige, et vormiriietus ei ole ühtne (osa kannab pruuni vormi, osa „dressi”);
3. pruuni vormiriietuse materjal ja õmbluse kvaliteet on vilets;
4. kinnipeetavad kurdavad, et talvel on vormiga külm ja suvel palav ning et vorm on seljas ebamugav;
5. mõnele kinnipeetavale raske sobivas suuruses vormi leida, sest numbrite valik on väike;
6. pruuni vormi materjal tekitab nahaärritust ja kangas muutub pesus topiliseks;

7. vorm antakse tasuta, seetõttu seda eriti ei hoita;
8. vormide valmistamiseks kulutatakse maksumaksja raha, see on majanduslikult kulukas.

Tööl käivatel kinnipeetavatel võiks olla teistest kinnipeetavatest erinev vormiriietus, nii arvas 21 vanglaametnikku, mis moodustab 56,8% valimist. Vastu oli 15 ametnikku (40,5%), üks ametnik (2,7%) arvas, et võiks olla, aga samas ei ole ka vajadust, kuigi oleks hea, kui vangla territooriumil oleks võimalik eristada tavalisi kinnipeetavaid töölkäivatest. Erineva vormiriietuse vastu olevad ametnikud tõid põhjenduseks: peamine on see, et oleks võimalik kinnipeetavat teistest eristada; töölkäival kinnipeetaval kuluvad riided kiiremini; kinnipeetavad pole just tihti stabiilselt tööl käiv kontingent, siis oleks töötavatele kinnipeetavatele mõeldud ekstra vormi väljastamine ja tagasivõtmise mõttetu aja- ja raharaiskamine; praegune vorm on sobiv nii töötamiseks kui ka vangla territooriumil liikumiseks, seetõttu ei ole eraldi vorm otstarbekas; töötavatel kinnipeetavatel võiks olla kaks ühesugust vormikomplekti ühe asemel - üks töölkäimiseks ja teine vangla territooriumil liikumiseks; ühtne vorm ei tekita pingeid. Erinevat vormi pooldavad ametnikud tõid välja selle, et töölkäivatel kinnipeetavatel võiks vormi värv olla silmatorkavam ja vorm peaks stimuleerima mittetöötavaid kinnipeetavaid tööl käima; töötavatel kinnipeetavatel võiks olla vormil oranž triip ja teistel näiteks kollane triip; põhimõtteliselt ongi olemas töötavatel kinnipeetavatel erinev vorm ja selle all peetakse silmas pruuni vormi, kuid seda kannavad ka mittetöötavad kinnipeetavad; tööl käivatele kinnipeetavatele jagatakse ka „dressi”, mida võib kanda pruuni vormi asemel.

Huvitavat või koomilist seika seoses kinnipeetavate vormiriietusega kõigil ametnikel ei olnud töös ette tulnud. Siiski meenutati järgmist:

1. vanglas vahetuse lõpetanud valvur hakkas koju minema suure „aktsiooni” ajal (mõeldakse suurt läbiotsimist). Kuna sel ajal ei olnud kinnipeetavatel vormiriietust ning samuti ka valvuril (ta vahetas oma tööpostil riided ära), siis topiti ka valvur koos kinnipeetavatega ühte boksi;

2. kinnipeetavate vormipükstel puuduvad taskud, osa kinnipeetavaid õmbles püksid ümber tunkedeks, kus olid rinna- ja põlvetaskud, mis olid tehtud teist värvi riidest;
3. kinnipeetavad tahavad igal võimalikul viisil ilma vormita sektorist välja lipsata, on juhtunud, et mõni valvur ei kontrolli nii hoolikalt ning on sektorist kinnipeetava välja lasknud isiklike pükstega;
4. on täheldatud vormiriietuse rebenemist kummardamisel;
5. osadel kinnipeetavatel on vormipüksid liiga lühikesed, nn kukepüksid;
6. üks valvur arvas kaks aastat, et remondimees käib väljastpoolt vanglat tööle. Tegelikult oli ta hoopis kinnipeetav, kes kandis väljastpoolt tööle käivate remondimeestega sama riietust;
7. algul olid „dressid” sinised ja jala pealt punase triibuga. Mõni kinnipeetav, kellele ei olnud veel dresse väljastatud, õmbles isiklike dressipükste peale punase triibu, et oleks vormiga sarnane;
8. põhilised koomilised seigad olid seotud ikkagi vormiriietuse suurusega, kuna osa kinnipeetavaid saab väiksema vormi kui on tema mõõdud. Oli selline juhus, kus ei olnudki võimalik vormi väljastada, sest kinnipeetava pikkus oli 2.05 ja sellisele pikkusele ei olnudki vormi anda.

Kinnipeetavate ja vanglaametnike vormiriietuse ühise joonena toodi välja, et nii ametnikud kui ka kinnipeetavad on kohustatud vormi kandma. Ametnikud kannavad vormi, et neid eristada kinnipeetavatest ja teistest eraisikutest, sama funktsioon on ka kinnipeetavate vormiriietusel. Ühiseks jooneks loeti ka see, et vormid ei ole mugavad, on vanamoelise lõikega, ei vasta hooajalistele tingimustele ega soovitud suurusele. Nii kinnipeetavate kui ka vanglaametnike vormidel on eraldusmärgid, ametnikel varrukal, kinnipeetavatel selja peal.

Ametnike arvamus selle kohta, kas kinnipeetav hoiab oma vormi ja kannab seda alati, kui vangla kodukord nõuab, oli erinev. 17 ametnikku (45,9%) arvas, et kannab küll, 18 (48,6%) ei arvanud niimoodi ja kaks ametnikku (5,4%) pani kirja, et oleneb olukorrast. Üks valvur avaldas arvamust, et kinnipeetav on kohustatud kodukorda täitma, tema ei lase kinnipeetavat ilma vormita välja.

6. KINNIPÉETAVATE SEAS LÄBIVIIDUD KÜSITLUS

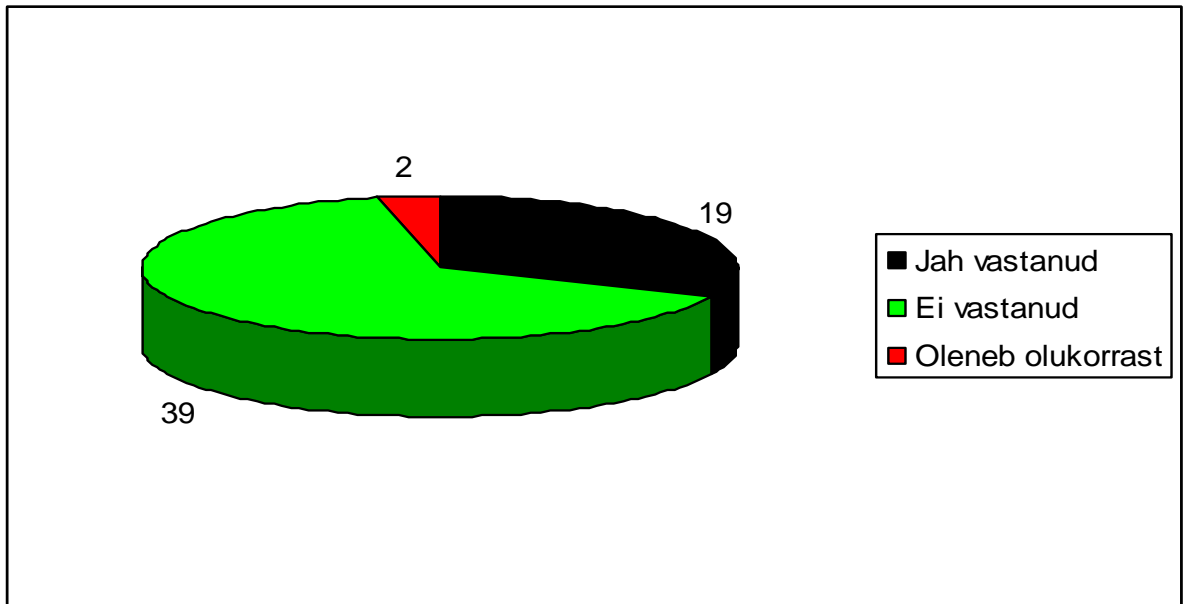
Uuring viidi läbi ankeetküsitlusena (ankeet vt lisa 5,6). Ankeedi täitsid kinnipeetavad isiklikult. Kokku osales uurimuses 60 kinnipeetavat. Ankeete jagati välja 104 (59 vene- ja 45 eestikeelset), mis teeb ankeetide tagastamise protsendiks 57,7. Valimi moodustasid 60 Tartu Vangla kinnipeetavat 584-st (1.märtsi 2007 seisuga), mis moodustab 10,3% kinnipeetavate üldarvust. Tagastati 29 vene- ja 31 eestikeelset ankeeti.

Kõige rohkem vastanuid oli 25-49-aastaste vanusegrupis- 47. See vanusegrupp moodustab valimist 78,3%. Järgnes 18-24-aastaste vanusegrupp- 12, mis moodustab valimist 20%. Üks kinnipeetav (1,7%) kuulus 50-64-aastaste vanusegruppi. 65-aastaseid ja vanemaid kinnipeetavaid valimisse ei sattunud.

32 kinnipeetavat (53,3% vastanutest) viibis kinnipidamisasutuses esimest korda. Teist korda viibis vanglas 15 kinnipeetavat (25%). Kolmandat korda viibis vanglas kaheksa kinnipeetavat (13,3%). Rohkem kui kolm korda viis kinnipeetavat (8,3%).

Neli kinnipeetavat (6,7%) on karistust kandnud alla ühe aasta. 30 kinnipeetavat (50%) on karistust kandnud 1-5 aastat. 6 - 10 aastat on kinnipidamisasutuses viibinud 20 kinnipeetavat (33,3%). Üle kümne aasta on karistust kandnud kuus kinnipeetavat (10%). Ankeet koosnes 16 küsimusest, enamus neist nõudis pikemat vastamist ja oma arvamuse põhjendamist, kuus küsimust oli valikvastustega.

39 kinnipeetavat (65% vastanutest) tõi välja, et nende arvates kinnipeetav ei peaks kandma vormiriietust. 19 kinnipeetavat (31,7% vastanutest) arvas, et kinnipeetav peaks kandma vormiriietust, kaks kinnipeetavat (3,3% vastanutest) arvas, et vormiriietuse vajalikkus oleneb olukorrast. Ülevaate kinnipeetavate arvamusest vormiriietuse kandmise kohta annab joonis 1.

Joonis 1. Kinnipeetavate arvamus vormiriietuse kandmise kohta

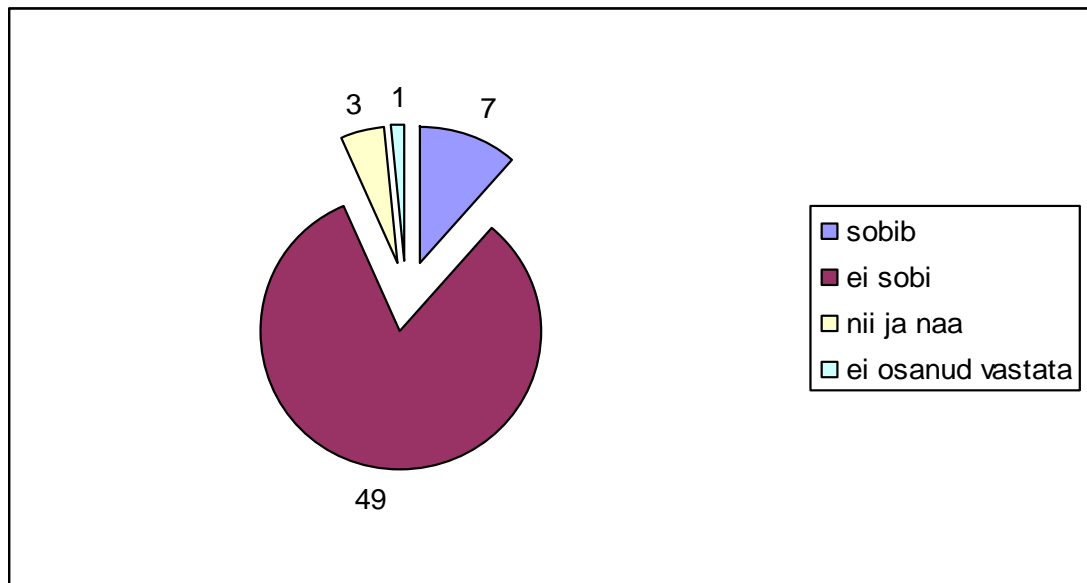
Kinnipeetavad, kes vormiriietuse kandmist ei pooldanud, tõid põhjenduseks:

1. vorm ei ole tingimata vajalik, sest ta rikub inimõigusi ja –väärikust;
2. vormiriietus ahistab, põhjustab ebamugavusi, vähetähtsate liikumiste puhul tuleb vorm selga panna ja pärast jälle ära võtta;
3. vorm võib olla, kuid ta on ebameeldiv, kanda võiks teda ainult tööl, mitte pidevalt;
4. vorm on ebamugav ja tehtud halva kvaliteediga materjalist, suurused ei ole sobivad;
5. milleks kanda inetut vormi, kui on olemas firmariided (Hugo Boss, Armani, Nike, Adidas);
6. vormiriietus on vajalik nende kinnipeetavate puhul, kellel omi korralikke riideid pole;
7. vorm mõjub negatiivselt kinnipeetava psüühikale, rikub tuju;
8. vormi peaks kandma ainult siis, kui kutsutakse ülemuse juurde;
9. vorm tekitab allergiat;
10. vormi ei ole vaja, sest siis ei kulutata ka maksumaksja raha.

Vormiriietuse kandmise pooldajad tõid välja järgmised põhjendused:

1. vorm on vajalik, et eristada kinnipeetavat vangla külastajatest, sotsiaaltöötajatest ning üldse vangla personalist;
2. vangla ei ole lasteaed, seal peab olema kord;
3. vormiriietusega on kõik kinnipeetavad ühesugused ning ei teki klassivahet;
4. kinnipeetaval, kel omi riideid pole, on siis midagi selga panna;
5. vormi kandes säilib distsipliin;
6. kui on käsk vormi kanda, siis seda ka tehakse.

49 kinnipeetavat (81,7% vastanutest) arvas, et praegune vormiriietus ei ole sobiv. Seitse kinnipeetavat (11,7% vastanutest) pani kirja, et hetkel kasutusel olev vormiriietus on sobiv. Kolm kinnipeetavat (5%) arvas, et nii ja naa. Üks kinnipeetav (1,7%) ei osanud selle küsimuse suhtes seisukohta võtta, sest ta ei pidavat üldse vormi kandma (vt joonis 2).

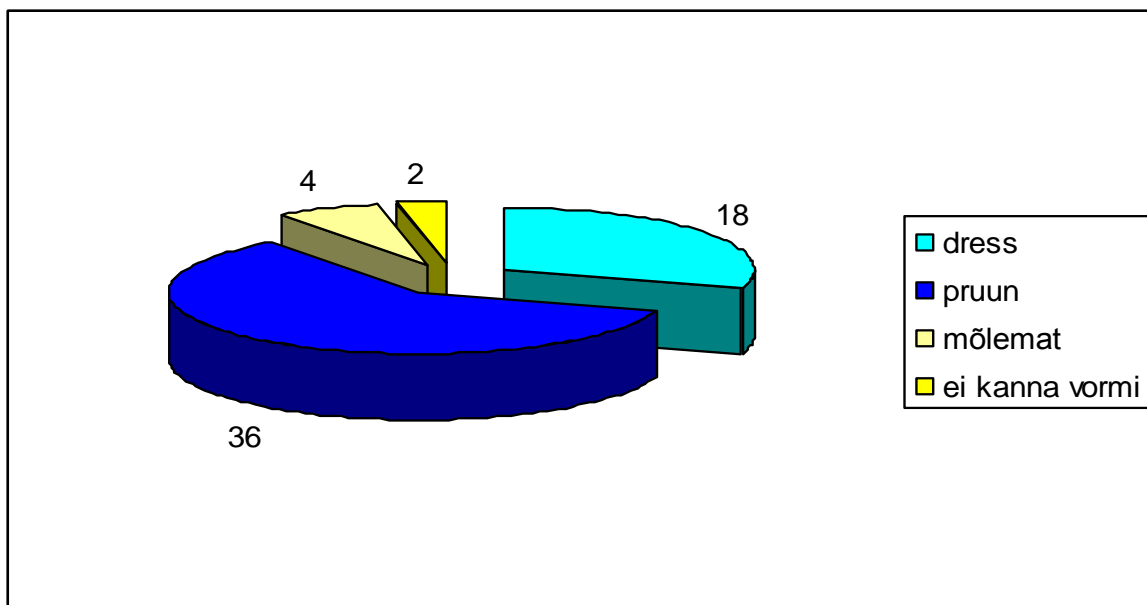
Joonis 2. Kinnipeetavate arvamus praeguse vormiriietuse kohta

See osa küsitletutest, kes ei pidanud vormiriietust sobivaks, esitasid järgmised põhjendused:

1. riietus peab olema vaba, kui tuleb kanda vormiriietust, siis see peaks olema normaalsema välimuse ja parema kvaliteediga;

2. vorm on liiga samastav, eriti inimese jaoks, kes ei pea vanglat oma õigeks kohaks;
3. vormiriietuse kandmine on alandav ning ebamugav, elu on niigi ebamugavusi täis;
4. iga kinnipeetav peaks kandma seda, mis talle meeldib; oma riided on ikka üle kõige, võõrad riided ajavad närvi;
5. piisaks ainult nimesildist, riik hoiaks raha kokku, selle asemel, et mõttetuid vorme teha;
6. vormiriietust peaks kandma ainult teatud puhkudel (perepäev, kokkusaamised);
7. kasutusel olev vorm sarnaneb kartulikotiga, suurus ei ole alati sobiv;
8. eemaletõukav pruun värv, negatiivne ja depressiivne;
9. mittekvaliteetne töö- õmblused kipuvad hargnema;
10. kare sünteetiline materjal tekitab staatilist elektrit;
11. pruuni vormi materjal tekitab allergiat;
12. vorm valmistatud liiga paksust kangast, ei lase õhku läbi; talvel on vormiga külm, suvel palav;
13. vorm ei ole praktiline, sest tal on vähe taskuid („nõme on panna ühte taskusse prille ja täisnuusatud taskurätti”).

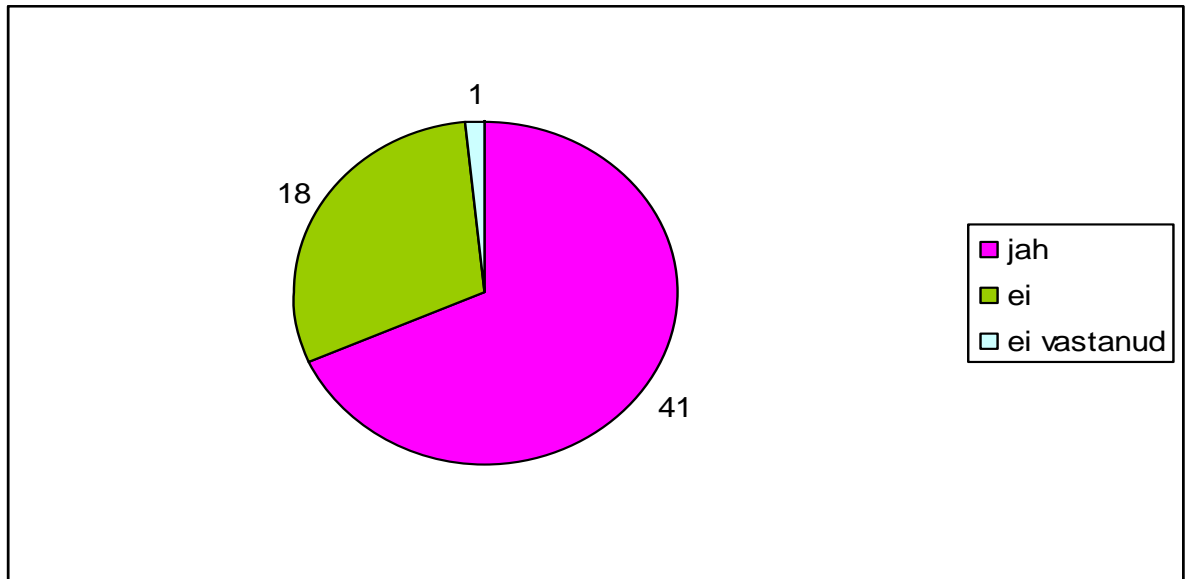
36 kinnipeetavat (60% küsitletutest) kannab pruuni vormi. 18 kinnipeetavat (30%) kannab „dressi”. Neli kinnipeetavat (6,7%) omab nii dressi kui ka pruuni vormi. Üks kinnipeetav vastas, et tal ei olegi vormi ning üks kinnipeetav teatas, et tema ei kannu vormi. Seaduse järgi peab vormi kandma siis, kui lahkud oma seksioonist, tema väitel püüab ta seksioonist lahkumist pigem vältida (vt joonis 3).

Joonis 3. Missugust vormi kannab kinnipeetav

32 kinnipeetavat (53,3% vastanutest) arvas, et vormiriietus on valmistatud liiga paksust materjalist. 20 kinnipeetavat (33,3%) oli vormi materjaliga rahul, vastates, et vorm on tehtud paraja paksusega materjalist. Neli kinnipeetavat (6,7%) arvas, et materjal on liiga õhuke. Kolm kinnipeetavat jättis sellele küsimusele vastamata. Üks kinnipeetav pani kirja, et suvel kandmiseks on vormiriietus liiga paks, aga talvel kandmiseks liiga õhuke.

41 kinnipeetavat (68,3% vastanutest) tõi välja, et neil on ilmnenu vormiriietuse materjali suhtes allergiat. 18-l kinnipeetaval (30% vastanutest) ei ole vormiriietuse materjal allergiat tekitanud. Üks kinnipeetav ei osanud selle kohta midagi vastata (vt joonis 4).

Joonis 4. Allergia esinemine kinnipeetavatel

Ankeetküsitluses uuriti, milles allergia väljendus. Mõned enamlevinud vastused:

1. kui panna pruun vormirietus paljale ihule, siis keha hakkab sügelema/kihelema ja tekivad punased laigud;
2. tekivad tugevad nahaärritused, paljal kehal on vormi täitsa võimatu kanda;
3. nahk muutub kuivaks;
4. jalad või terve keha hakkab sügelema;
5. nahale tekivad väikesed pruunid plekid;
6. naha sügelemise tulemusena tekivad vistrikud.

Tööl käib 22 kinnipeetavat (36,7%). Peetakse järgmisi ameteid: keevitaja-lihvija, koristaja, pesumaja tööline, raamatute jagaja/parandaja, juuksur, toidujagaja, tisler ning samas loeti töökohaks ka tisleri praktikant. 38 vastanut (63,3%) ei käinud tööl.

Tööl käivatest kinnipeetavatest paneb tööl selga eririietuse 16 (72,7%). Vormi asemel ei pane tööl käies eririietust selga kuus (27,3%) kinnipeetavat.

Uuriti ka, kui tihti kinnipeetav oma vormiriietust peseb. Üks kord nädalas peseb oma vormiriietust 16 kinnipeetavat (26,7%) Kaks korda nädalas neli kinnipeetavat (6,7%).

Üks kord kuus 10 kinnipeetavat (16,7%), kaks korda kuus kaheksa kinnipeetavat (13,3%). Muude variantidena toodi välja: paar korda aastas; vastavalt vajadusele; osad ei pesege; väga harva; tuju järgi; oleneb määrumisest. Üks kinnipeetav vastas, et ei pese üldse, sest see olevat vangla kohustus ning tal pole võimalusi.

Küsimusele, kuidas mõjutab pesemine vormi väljanägemist, vastati erinevalt. Üks kinnipeetav kirjutas, et ei pese vormi üldse ning seetõttu puudub tal kogemus, mis juhtub vormiga pesemise käigus. Kolmteist kinnipeetavat olid arvamusel, et pesemine ei mõjuta üldse vormi väljanägemist. Samas toodi välja, et esmakordselt pestes läheb vorm kokku 20 mm, teistkordsel pesemisel kuni 0,7 mm. Seda, et pruun vorm tõmbub pesus kokku, oli kogunud üksteist kinnipeetavat. Üksteist süüdimõistetut vastas, et pruun vorm läheb pestes heledamaks, see tähendab, et kangas annab värvi. Pestes muutub ka riie pehmemaks. Seitse kinnipeetavat vastas, et vormiriietuse õmblused ei pea pesus vastu ning hakkavad hargnema. Üksikud arvamused: pruun vorm kortsus pesus, pärast on halb triikida; võtab külge teiste riiete ebemeid; pärast pesu muutub vormiriietus vormituks kotiks; võib rebeneda.

Küsimusele, kuidas mõjub vormile igapäevane kandmine, vastas neliteist kinnipeetavat (23,3%), et vormi kulumist, katkiminekut ei ole ette tulnud. Töötavaid kinnipeetavaid oli nende hulgas neli. Üks kinnipeetav on vormi kandnud juba kaks aastat ja probleeme pole esinenud. Üheksal kinnipeetaval on ette tulnud pruuni vormi rebenemist, põhjusena nimetati kanga halba kvaliteeti ning halva kvaliteediga õmblustööd. Viis süüdimõistetut arvas, et vorm kulub nagu iga teinegi riie. Neljal vastanul on esinenud pükste väljavenimist „dressi” puhul ning õmbluste hargnemist pruuni vormi puhul. Veel üksikud tähelepanekud: pruunidel vormipükstel tagumine pool kulub kiiresti; pruunil vormil tulevad nõõbid eest ära; kangas muutub topiliseks. Paljud kirjutasid, et ei kannu vormi iga päev, see tähendab seda, et nad ei oska sellele küsimusele vastata.

Vormiriietuse negatiivsete külgedena nimetati:

1. vale värv ja materjal;
2. ebasobiv lõige, vähe taskuid;
3. mittekvaliteetsed õmblused;

4. kandmiseks ebamugav;
5. liiga paks materjal;
6. vorm valmistab piinlikkust (isegi perepäevale on piinlik minna);
7. pükste vöökohas kumm nõrk ning ainult ühekordselt läbi õmmeldud;
8. kiri seljal;
9. tekitab allergiat;
10. vorm alandab ja ärritab;
11. suvel vormiga väga palav, eriti tööl;
12. inimesed, kes tulevad kokkusaamisele kinnipeetavaga, ehmuvad vormi nähes ning paluvad selles enam mitte tulla.

Kõik ülaltoodu käib pruuni vormiriietuse kohta, „dressi” kohta negatiivseid külgi välja ei toodud. Vormi negatiivsete külgedena nimetati kõige enam ebameeldivat materjali, värvi, välimust, lõiget (35 kinnipeetavat), järgnesid ebamugavus (10), allergia tekitamine (7) , mittekvaliteetne õmblus (4), vähe taskuid (4).

Küsimusele, missugused riideesemed võiksid vormiriietuse hulka kuuluda ning missugust värvi ja millisest materjalist, anti väga erisuguseid vastuseid. Vormiriietuse hulka võiksid kinnipeetavate arvates kuuluda:

1. „dressid”, positiivset värvi, polüestrist või puuvillased, dressipluus võiks olla kapuutsiga;
2. pikk dress, lühikesed püksid, T- särk, maika, aluspesu, sokid, botased, „plätud”;
3. kindad ja müts;
4. aluspesu ja sokid;
5. teksapüksid, T-särk, jakk;
6. jalutusjope, vihmakeep, nokkmüts, soni;
7. eest lukuga soe vest, polo, sviiter, jakk, pintsak, jalanõud.

Tehti ka üks naljaga pooleks ettepanek, et vormiks võiks olla Nike firmadressid ja botased. Üks kinnipeetav tegi pakkumise, et tema isiklikule riietusele võiks teha kirjed TARTU VANGLA ning see olekski tema vorm kuni karistuse kandmise lõppemiseni. Kinnipeetavad arvasid, et vormiriietus peaks olema valmistatud kergest ja pehmest õhku läbilaskvast materjalist (100% puuvill). Nii arvas 20 küsitletut (33,3%). Veel oli

materjalidena välja pakutud puuvilla ja polüestri segu, nailonit ning polüestrit. Vormina oli eelistatud sportlik riietus (üheksa vastanut). Värvidest eelistati sinist (15 kinnipeetavat), rohelist (4), halli (3), musta (3). 10 kinnipeetavat arvas, et vormiriietus peaks olema heledates ja rõõmsates värvides ning nelja süüdimõistetu arvates tumedamates toonides. Kahjuks kõik kinnipeetavad oma eelistusi välja ei toonud. Üheksa kinnipeetavat jäi kindlaks oma seisukohale, et kinnipeetav peaks kandma isiklikku riietust, mitte vormi, kolm jättis küsimusele vastamata, üks kinnipeetav oli kõigega rahul, üks pidas dressi sobilikuks, kuid kurtis, et kõigile ei anta.

Vangla slängis kutsutakse pruuni vormi järgmiselt: roobad, kartulikott, kaltsud, räbalad, inkubaatori riietus. Dressi nimetatakse ka Nisu Uno dressiks. Talvejopet nimetatakse pušlatiks, kuftaks, puhvaikaks, vaticaks.

Küsimuste mitmekesistamiseks paluti meenutada mõnd huvitavat või koomilist seika seoses vormiriietusega. Pandi kirja järgmised seigad:

1. anti vorm, mis ei mahtunud selga ja kui oli vaja vormi kanda, läks see lõhki;
2. kinnipeetav tõmbas pruuni vormi püksid peale pesu jalga, kükitas ja siis kärisesid püksid istmiku pealt lõhki;
3. sektoris koristajana trepikoda koristades pidi kinnipeetav olema vormiriietuses. Tavaliselt pani ta vormi erariiete peale, kuid ükskord hakkas palav ning ta võttis vormi pealt ära. Pärast sektorisse tagasi tülles oli tal ämber ühes ja vorm teises käes. Korrapidaja küsis, et kes lubas kinnipeetava ilma vormita treppi pesema. Ta ei märganudki, et vorm oli kinnipeetaval teises käes;
4. kogu vormi kandmine on koomiline;
5. kinnipeetav tunneb end vormi kandes klounina;
6. ükskord leiti „pušlati” rinnataskust mängukaardid, kinnipeetav oli kogemata võõra „pušlati” selga pannud või oli keegi kaardid salaja taskusse sokutanud;
7. paljudel vormidel on „jupid” otsa õmmeldud, et vorm oleks paraja pikkusega;

8. kogu pruun vorm on üks koomiline seik nagu veneaegsed keevitajatunked või Saksamaa Buchenwaldi vangilaagri roobad;
9. pikaajalisel kokkusaamisel riietas üks kinnipeetav vormi oma ema, isegi nimesildi pani külge;
10. vormiriietus on ebakvaliteetselt õmmeldud, hämmastust tekitab vormi õmblejate vastutustunde puudumine, samuti ebapiisav järelkontroll; õmblused oleksid nagu purjus inimese tehtud;
11. üks kinnipeetav pesi vormi koos teiste riidesemetega. Kui vormi selga pani, oli see täis teistelt riietelt pärinevaid värvilisi ebemeid;
12. vorm ei vasta alati kinnipeetavate suurusele ning see toob kaasa mõnitamise teiste kinnipeetavate poolt;
13. kõige naljakam seoses vormiga on see, et vorm tuleb selga panna kohe, kui tahad väljuda oma sektorist. Kui vormi selga ei pane, kirjutatakse selle kohta ettekanne;
14. anti jakk, mille varrukad olid erineva pikkusega ning nõöbid ei olnud õmmeldud nõöpaukudega kohakuti;
15. kinnipeetav oli vangla koolis, võttis ära vormi jaki ning läks klassist välja tualetti. Selle eest sai 10 ööpäeva tingimisi ning keelati ära jalgpallitreeningud üheks kuuks.

KOKKUVÕTE

Töö autori andmetel ei ole varem kinnipeetavate vormiriietust uuritud. Uudne ja uurimata valdkond ajendaski autorit valima oma lõputöö teemaks „Kinnipeetavate vormiriietus”. Töö põhineb Tartu Vanglas läbi viidud küsitlusel. Tartu Vangla on Eestis praegu ainuke vangla, kus kinnipeetavad kannavad vangla riietust. Töö eesmärgiks oli välja selgitada kinnipeetavate vormiriietuse vajalikkus ja sobivus, tuginedes vanglaametnike arvamustele ning uurida, kas praegu Tartu Vanglas kasutusel olev kinnipeetavate vormiriietus on praktiline ja vastupidav erinevates olukordades (ka töötamisel). Püstitati ka hüpotees: vormiriietus on vajalik kinnipeetavate distsiplineerimiseks ja turvariskide vähendamiseks. Eesmärgi saavutamiseks ning hüpoteesile kinnituse leidmiseks koostas autor küsimustikud vanglaametnikele ja kinnipeetavatele. Ankeetküsitlusele vastas 37 vangistusosakonna ametnikku ning 60 kinnipeetavat. Analüüsidest ankeetküsitluse vastuseid, võib välja tuua:

1. kõik vanglaametnikud arvasid, et kinnipeetavate vormiriietus on vajalik;
2. 21 kinnipeetavat (35%) pidas vormi vajalikuks (neist kahe arvates sõltub vormi vajalikkus olukorrast), 39 (65%) mittevajalikuks;
3. vormiriietuse vajalikkust kinnitanud kinnipeetavate hulgas oli enam neid, kes kannavad karistust esmakordselt (9) ehk 42,9%;
4. 33 ametnikku (89,2%) arvas, et praegu kasutatav vormiriietus on sobiv, nelja ametniku (10,8%) arvates ei ole sobiv;
5. kinnipeetavatest ei pidanud praegust vormi sobivaks 49 (81,7%), sobivaks või enam-vähem sobivaks pidas 10 kinnipeetavat (31,7%) ning üks ei osanud küsimusele vastata;
6. praegust vormiriietust pidas sobivaks kuus süüdimõistetut, kes kannavad „dressi”, kaks kinnipeetavat, kes kannavad pruuni vormi ning kaks, kes kannavad nii „dressi” kui pruuni vormi;
7. vormiriietuse negatiivsete külgede väljatoomisel olid ametnikud ja kinnipeetavad ühel arvamusel selles, et pruuni vormi materjal ja õmbluse kvaliteet on vilets, pruun vorm on ebamugav ja tekitab allergiat ning suvel on sellise vormiga liiga palav;

8. allergia esinemist vormiriietuse materjali suhtes kinnitas 41 kinnipeetavat (68,3%), 18-l (30%) materjal allergiat ei tekitanud, üks kinnipeetav (1,7%) küsimusele ei vastanud;
9. kinnipeetavad, kes kurtsid allergiat vormiriietuse suhtes, kannavad järgmisi vorme: 29 süüdimõistetut pruuni, 10 „dressi” ning kaks nii „dressi” kui pruuni vormi;
10. 23,3% küsitletud kinnipeetavatest kinnitas, et vormi igapäevasel kandmisel pole kulumist ega katkiminekut ette tulnud. 15%-l on esinenud pruuni vormi rebenemist, mille põhjusena toodi välja kanga halb kvaliteet ning halva kvaliteediga õmblustöö;
11. nii ametnike kui kinnipeetavate arvates võiks vormiriietus olla pehmemast ja mugavamast materjalist (puuvill) ning värvilisem (sinine või roheline). Pakuti välja ka uusi vormiriietuse elemente: vest, polo, sviiter, lühikesed püksid, nokkmüts, vihmakeep, aluspesu, sokid, jalanõud.

Täiendavat ja põhjalikumat uurimist vajab veel probleem, kas praegu Tartu Vanglas kasutusel olev kinnipeetavate vormiriietus on praktiline ja vastupidav erinevates olukordades (ka töötamisel). Käesoleva lõputöö jaoks koostatud küsimustik haaras erinevaid kinnipeetavate vormiriietuse kohta käivaid teemasid. Selleks, et uurida vormiriietuse vastupidavust erinevates olukordades, tuleks koostada täpsem küsimustik ning kasutada sihipärast valimit, kaasates uuringusse ainult töötavad kinnipeetavad. Käesoleva lõputöö uuringu valimisse sattus töötavaid süüdimõistetuid ainult 22 (36,7%).

Kui Tartu Vanglas hakatakse uusi vormikomplekte tellima, võiks kaaluda pruuni asemel värvilisemate ja pehmemate kangaste kasutamist ning ka mõne uue vormielemendi sisseviimist. Samuti tuleks tõhustada kontrolli vormiriietuse õmblejate töö kvaliteedi üle.

Töös püstitatud hüpotees- vormiriietus on vajalik kinnipeetavate distsiplineerimiseks ja turvariskide vähendamiseks- leidis täielikku kinnitust

vanglaametnike poolt. Küsimustikke koostades võis juba ette prognoosida, et enamus kinnipeetavaid ei poolda vormiriietuse kandmist, sest nad viibivad ju asutuses, kuhu nad vabatahtlikult ei ole tulnud. Sellest tuleneb ka nende negatiivne suhtumine kõigesse vangla poolt pakutavasse. Siiski pidas 35% kinnipeetavatest vormiriietust vajalikuks.

Vanglaametnike poolt vaadatuna aitab kinnipeetavate vormiriietus kaasa Vangistusseaduse §-s 6 (RT I 2000, 58, 376) sätestatud vangistuse täideviimise eesmärgi- kinnipeetava suunamine õiguskaualekäitumisele ja õiguskorra kaitsmine- täitmisele. Vangistus peab aitama kinnipeetaval pärast vabanemist ühiskonnas toime tulla ning seeläbi vähendada kuritegevust. Õiguskorra kaitsmine tagatakse järelevalvega kinnipeetava üle. Uuenev vanglasüsteem esitab ka uued nõuded vanglaametnikule – ta peab aitama seaduserikkujate karistust sisukalt täide viia. (Vanglasüsteemi ja kriminaalhoolduse aastaraamat 2006)

Töö autori arvates on kinnipeetavate vormiriietus vajalik, sest distsiplineerib kinnipeetavat ning vähendab turvariske. Samas tagab vormiriietus ka süüdimõistetute võrdsuse ning eristab kinnipeetavaid teistest vanglas liikuvatest inimestest, kes vormi ei kanna. Vorm võiks olla rõõmsamat värvi (näiteks roheline) ning materjalist, milles kinnipeetav tunneks end mugavalt.

SUMMARY

This graduation work „Prisoners uniform” is written in Estonian language, there are 50 pages with extras.

Subject of investigation is prisoners uniform. Graduation work object is to find out is prison uniform necessary, suitable (repose prison officials opinion) and I want to investigate is Tartu prisoner uniform practical, hard-wearing in different situation. I asked that is prisoner uniform making allergy. Investigation clearness prisoner uniform negative sides and prisoner expectation with prisoner uniform.

Research was carrying out with questionnaire. Questionnaire was the fundamental method to collect data. I made questionnaire and complementing made mister Peeter Teinfeldt who is also the graduation work instructor. Questionnaire was carried out in the Tartu Prison, 2007 of March. I was asking prisoners and prison officials. There was 60 prisoners and 37 prison officials. People who I asked was chosen accidental principle. Accidental principle was needful because then we can guarantee that selection is diverse and all investigate contingent reflect choice. Questionnaire answered all questionable personally.

Prison uniform is needful answered all prison officials and 35% prisoners. 89,2% prison officials think that Tartu Prison uniform suitable fitting, 81,7% prisoners think that this uniform isn't suitable fitting. Allergy occurred 68,3% convicts, majority convicts who wear brown uniform. Prison uniform should be made light and soft material which breathing like cotton. Preferred blue color.

Graduation work like prisoners uniform have never investigated. Investigation results should be essential to Ministry of Justice; they can use that in Viru Prison to order prisoner uniform and of course in Tartu Prison if they want to change uniform elements.

Entry words: prison, prisoner, uniform, prisoner official, allergy

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

1. Hirsijärvi, S. & Remes, P. & Sajavaara, P. 2005. Uuri ja kirjuta. Tallinn: Medicina
2. Ilm, U. 1994. Eesti Vabariigi vanglad 1918...1940. Tallinn: E-INFO
3. Ilm, U. 1997. Soome Vanglad: Lühiülevaade. Tallinn: Eesti Riigikaitse Akadeemia, korrektsioonikolledž
4. Ilm, U. & Tender, T. 2003. Trellide ja luku taga: Sissevaade Eesti kinnipeetavate 20. sajandi slängi. Tartu: ATLEX
5. Lazarus, L. 2004. Contrasting Prisoners Rights. Oxford: University Press
6. Smit Zyl, D. & Dünkel, F. 2001. Imprisonment Today and tomorrow. London: KLUWER LAW INTERNATIONAL
7. Kaasik, S. M. 1996. Viha kool- Luup, 15(20), 4-5
8. Köhne, M. 2003. Eigene Kleidung im Strafvollzug. Zeitschrift für Rechtspolitik- ZRP, 2, 60-61
9. Roberts, J. W. 1995. Yesterday and tomorrow--prison technology in 1900 and 2000- Corrections Today, 57, 4, 114
10. Правила внутреннего распорядка ИТУ 1977. МВД СССР
11. Rikosseuraamusvirasto määräys nro 7/011/2006
12. Tartu Vangla kodukord 2002
13. Tutkintavankeuslaki 23.9.2005/768
14. Vangistusseadus 14.06.2000.- RT I 2006, 63, 466
15. Vangla Sisekorraeeskiri 30.11.2000.- RTL 2000, 134, 2139- RTL 2007, 13, 192
16. Vankeuslaki 23.9.2005/767
17. Vanglasüsteemi ja kriminaalhoolduse aastaraamat 2006
18. Tartu Vangla hankedokumentide algmaterjalid 2002

LISA 1

Joonis 1. Kinnipeetavate pruuni vormirietuse jakk tagantvaates

Joonis 2. Kinnipeetavate pruuni vormirietuse jakk eestvaates

LISA 2

Joonis 3. Pruuni vormiriietuse püksid Joonis 4. Vormiriietuse T- särk tagantvaates

Joonis 5. Kinnipeetavate dressipluus tagantvaates

LISA 3

Joonis 6. Kinnipeetavate vatiinjope tagantvaates

Joonis 7. Kinnipeetavate vatiinjope eestvaates

LISA 4

KÜSIMUSTIK VANGLAAMETNIKELE

Palun märkida sobiv vastusevariant X

1. Missugune funktsioon on Teie arvates kinnipeetavate vormiriietusel?

.....
.....
.....
.....
.....

2. Kas kinnipeetavate vormiriietus on Teie arvates vajalik?

- jah
- ei

Palun põhjendage oma vastust

.....
.....
.....
.....
.....

3. Kas praegu kasutatav vormiriietus:

- on sobiv
- ei ole sobiv

Kui ei ole sobiv, siis milline ta peaks olema?

.....
.....
.....
.....

4. Nimetage kinnipeetavate vormiriietuse negatiivsed küljed?

.....
.....
.....

5. Kas tööl käivatel kinnipeetavatel võiks olla teistest kinnipeetavatest erinev vormiriietus?

- jah
- ei

Palun põhjendage oma vastust

.....

.....
.....
.....
6. Kas Teile meenub mõni huvitav/koomiline seik seoses kinnipeetavate vormiriietusega?

.....
.....
.....
.....
7. Missuguseid ühiseid jooni võiks välja tuua kinnipeetavate ja vanglaametnike vormiriietuses?

8. Kas Teie arvates kinnipeetav hoiab oma vormi ja kannab seda alati, kui vangla kodukord nõuab?

- jah
- ei

9. Teie sugu:

- mees
- naine

10. Vanus:

- 18-24
- 25-49
- 50-64

11. Ametikoht

.....

12. Teie tööstaaž sellel ametikohal:

- kuni 1 aasta
- 2-3 aastat
- 4-5 aastat

Täna Teid vastamast!

LISA 5

KÜSIMUSTIK KINNIFEETAVATELE

Palun märkida sobiv vastusevariant X

1. Kas kinnifeetav peaks kandma vormiriietust?

jah

ei

Põhjendus

.....
.....
.....
.....

2. Teie arvamus praeguse vormiriietuse kohta?

sobib

ei sobi

Kui ei sobi, siis miks

.....
.....
.....
.....

3. Missugust vormi kannate?

dressi

pruuni

4. Kas Teie arvates on vormiriietus valmistatud:

liiga õhukesest

liiga paksust

paraja paksusega materjalist

5. Kas teil on ilmnenud allergiat vormiriietuse materjali suhtes?

jah

ei

Kui jah, siis milles see väljendus?

.....
.....
.....
.....

6. Kas Te käite tööol?

jah

ei

Kui jah, siis millist tööd Te teete?

.....

7. Kui käite töö, kas võtate töö juures vormi seljast ja panete eririietuse?

- jah
- ei

8. Kui sageli pesete vormi?

- üks kord nädalas
- kaks korda nädalas
- üks kord kuus
- kaks korda kuus
- muu (kirjutage)

.....
Kuidas mõjutab pesemine vormi väljanägemist?

.....
.....
.....

9. Kuidas mõjub vormile igapäevane kandmine? Kas on ette tulnud vormi katkiminekut, kulumist? Milles see ilmnes, millest tulenes?

.....
.....
.....
.....
.....
.....

10. Nimetage vormi negatiivsed küljed

.....
.....
.....
.....
.....

11. Missugused riidesemed võiksid vormiriietuse hulka kuuluda? Missuguseid värve ja materjale eelistate?

.....
.....
.....
.....
.....

12. Kuidas Te kutsute vangla slängis vormiriietuse elemente?

.....
.....
.....
.....
.....

13. Kas Teile meenub mõni huvitav/ koomiline seik seoses vormiriietusega?

.....
.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....

14. Teie vanus:

- 18-24
- 25-49
- 50-64
- 65 +

15. Mitmendat korda viibite kinnipidamisasutuses?

- esimest
- teist
- kolmandat
- üle kolme korra

16. Kui kaua olete karistust kandnud?

- alla ühe aasta
- 1-5 aastat
- 6-10 aastat
- üle kümne aasta

Tänan Teid vastamast!

LISA 6

АНКЕТА ДЛЯ ЗАКЛЮЧЁННЫХ

Пожалуйста, отметьте подходящий вариант X

1. Должен ли заключённый носить форму?

да

нет

Пояснение

.....
.....
.....
.....

2. Ваше мнение о сегодня существующей форме?

подходит

не подходит

Если не подходит, то почему

.....
.....
.....

3. Какую форму носите?

форму лёгкого типа (синего цвета)

форму коричневого цвета

4. По Вашему мнению форма изготовлена:

из слишком лёгкой ткани

из слишком плотной ткани

из подходящей ткани

5. Возникла ли у Вас аллергия на материал формы?

да

нет

Если да, то как это выразилось?

.....
.....

6. Вы ходите на работу?

да

нет

Если да, то какую работу выполняете

.....

7. Когда ходите на работу, меняете ли форму на спецодежду?

- да
- нет

8. Как часто стираете форму?

- раз в неделю
- два раза в неделю
- один раз в месяц
- два раза в месяц
- другое (опишите)

.....
Как влияет стирка на внешний вид формы?
.....
.....
.....

9. Как влияет ежедневная носка на форму? Рвалась ли или снашивалась форма? Как это проявлялось и в следствии чего?

.....
.....
.....
.....

10. Назовите негативные стороны формы

.....
.....
.....
.....

11. Какие предметы одежды могли бы быть частью формы? Какие цвета и материалы предпочитаете?

.....
.....
.....
.....

12. Как Вы называете на тюремном сленге элементы формы?

.....
.....
.....
.....

13. Припоминаете ли Вы какой-то интересный/ комичный случай связанной с формой?

Если да, опишите вкратце

.....

.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....
.....

14. Ваш возраст

- 18-24
- 25-49
- 50-64
- 65+

15. Какой раз Вы находитесь в месте заключения?

- первый
- второй
- третий
- больше, чем третий

16. Сколько времени Вы уже пробыли в месте заключения?

- меньше одного года
- 1-5 лет
- 6-10 лет
- более 10 лет

Благодарю Вас за ответы!

